МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова

Н. Є. Шаманова

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

з навчальної дисципліни
«ЛАТИНСЬКА МОВА»

для студентів спеціальності В11 Філологія
спеціалізації В11.10 Прикладна лінгвістика

Рекомендовано Методичною радою НУК

ВИДАВНИЦТВО
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
ІМ. АДМІРАЛА МАКАРОВА

2026

УДК 811.124(076)
Ш-19

Укладач
Шаманова Наталія Євгенівна – старший викладач кафедри прикладної лінгвістики Національного університету кораблебудування імені адм. Макарова

Рецензент
Філіппова Ніна Михайлівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики Національного університету кораблебудування імені адм. Макарова

Рекомендовано Методичною радою НУК

Шаманова Н. Є.

Ш-19 Методичні рекомендації з навчальної дисципліни «Латинська мова» для студентів спеціальності В11 Філологія спеціалізації В11.10 Прикладна лінгвістика / Н. Є. Шаманова. – Миколаїв : НУК, 2026. – 58 с.

Методичні рекомендації містять опис навчальної дисципліни, концепцію та програму курсу, тематичний план практичних занять, завдання для самостійної роботи студентів, питання для підготовки до заліку, список рекомендованої літератури й тестові завдання для підсумкового контролю.

Призначені для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань В «Культура, мистецтво та гуманітарні науки» за спеціальністю В11 Філологія (спеціалізація В11.10 Прикладна лінгвістика).

УДК 811.124(076)

© Н. Є. Шаманова, 2026
© Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, 2026

ПЕРЕДМОВА

Для здобувачів вищої освіти за спеціальністю В11 Філологія спеціалізації В11.10 Прикладна лінгвістика латинська мова є загальноосвітньою дисципліною, вивчення якої розширює світогляд, а також надає відомості з історії та культури античного світу. Успішне опанування професії неможливе без засвоєння системи термінів, що виражають певні поняття, без розуміння розвитку лексичного складу мови, фонетичних та лексичних змін сучасних мов. Знання латинської мови є одним з основних елементів гуманітарної освіти. Воно дає можливість лінгвістам пояснити етимологію численних інтернаціоналізмів та наукових термінів, які широко вживаються в мовленні. Значний науковий інтерес становить визначення шляхів, якими слова латинського походження потрапили до інших мов. Це проблема взаємодії мов, тісно пов'язана з історією народів.

Мета курсу – підготовка майбутніх лінгвістів на основі знань латинської мови до сприйняття інших спеціальних дисциплін, зокрема загального мовознавства, лексикології, історичної граматики, античної літератури та історії мови. Процес вивчення дисципліни спрямований на формування таких компетентностей: вміння працювати зі словником; навички перекладу та лінгвістичного аналізу текстів, що перебувають у центрі уваги курсу й формуються у здобувачів вищої освіти цієї спеціалізації для застосування в академічній та професійній сферах; засвоєння системи латинської граматики (фонетики, морфології, синтаксису) в зіставленні з граматикою сучасних романо-германських і слов'янських мов.

Завдання дисципліни – закласти фундамент філологічної підготовки, тому передбачає засвоєння студентами правил вимови та наголошення, знання граматичної структури мови та системи словотвору, а також вивчення латинської лексики, афоризмів та ознайомлення з адаптованими текстами римської літератури. Основними видами роботи вивчення латинської мови є практичні заняття, самостійне опрацювання окремих граматичних тем, позааудиторна робота зі словником, переклад та аналіз текстів. Такі види аудиторної та самостійної роботи допомагають сформувати у студентів систему знань і вмінь для забезпечення їх професійної діяльності, зокрема, здобуття загальнолінгвістичних знань на основі латинської мови та формування навичок самостійно ці знання здобувати і вміло користуватися ними на всіх етапах навчання. Важливими складниками курсу є засвоєння нормативної граматики, лексичного мінімуму, оволодіння навичками читання, письма, граматичного аналізу і перекладу текстів фахового спрямування.

Методичні рекомендації призначені для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня та охоплюють такі теми, як латинський алфавіт, правила читання в латинській мові, дієслово (поділ на дієвідміни, теперішній, минулий та майбутній часи активного й пасивного станів, наказовий спосіб), іменники I, II, III, IV та V відмін, прикметники, а також уживання займенників.

Методичні рекомендації укладено відповідно до навчальної програми з латинської мови, згідно з якою на вивчення навчальної дисципліни відводиться 30 годин. Кожний розділ відповідає змістовим модулям навчальної програми, що дозволяє легко орієнтуватися у теоретичному та практичному матеріалі. Навчальні тексти підібрані відповідно до граматичних тем, які вивчаються, ілюструють те чи інше граматичне явище. Трактування текстів стає доступним здобувачам уже на початковому етапі вивчення латинської мови завдяки поступовому переходу від простого до складнішого. Інформаційне та

культурне наповнення текстів відображає окремі події, історичні постаті й міфи стародавнього світу, що ознайомлюють здобувачів вищої освіти зі світоглядом представників античної культури.

До кожної теми надаються рекомендації та роз'яснення щодо правильного виконання практичних завдань.

Головна мета методичного доробку – сприяти формуванню у здобувачів вищої освіти навичок розуміння латинських словосполучень і речень, їхнього правильного перекладу українською мовою, аналізу граматичних форм та визначення початкових форм слів. Система вправ, розроблена до кожної теми, спрямована на засвоєння лексичного й граматичного матеріалу, самостійну роботу зі словником та практичне застосування теоретичних знань.

У результаті опанування теоретичного матеріалу навчальної дисципліни, опрацювання методичних рекомендацій для роботи з текстами та виконання практичних завдань здобувач вищої освіти повинен вміти:

- правильно вимовляти та читати тексти, спеціальну лексику;
- на основі вивченого граматичного матеріалу робити аналіз та розбір текстів;
- пояснювати фонетичні, лексичні та граматичні явища латинської мови;
- виконувати дослівний і літературний переклад латинських речень;
- користуватись латинським словником для аналізу і перекладу.

Методичні рекомендації можна використовувати як для аудиторної, так і для самостійної роботи здобувачів вищої освіти над навчальним матеріалом. Виконання вправ на закріплення граматичних тем дозволить опанувати необхідний лексичний мінімум і сприятиме розвитку навичок перекладу адаптованих та оригінальних латинських текстів.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Робота над граматичним матеріалом

Граматична будова латинської мови є флективно-синтетичною. Їй властива розвинута система відмінювання, тому при вивченні морфології особливу увагу слід приділяти типам відмінювання іменників, прикметників, займенників, числівників та дієслів. Для засвоєння всіх типів відмінювання необхідно вміти правильно визначати основу слова та знати формотворчі морфеми всіх частин мови. Ця робота повинна базуватися не лише на знанні теоретичного матеріалу, але й на практичному застосуванні отриманих знань.

Граматика є системою взаємопов'язаних правил, а недостатньо стійке засвоєння хоча б одного з них може ускладнити вивчення її нових розділів. Тому роботу над новими граматичними темами слід розпочинати з повторення вже вивченого матеріалу та намагатися виявляти загальні закономірності.

Робота над лексикою

Латинська лексика становить собою чітко виражену систему з певними закономірностями морфологічного та семантичного розвитку, що слід враховувати при організації роботи над словниковим складом латинської мови. Цілеспрямоване та систематизоване вивчення основ словникового складу повинно мати місце в елементарному курсі латинської мови, а знання основних способів словотворення (у першу

чергу, морфологічного словотворення) дає можливість простежити системний характер латинської лексики.

Робота з латинським словом має бути спрямована не лише на визначення його морфологічних ознак і семантики, але й на зіставлення із запозиченими від нього словами в сучасних мовах. Слід пам'ятати, що латина відігравала і відіграє велику роль у розвитку та збагаченні словникового складу сучасних європейських мов і разом з давньогрецькою є основним джерелом творення термінології у всіх галузях науки та соціально-політичної лексики.

Заняття з латинської лексики займають обов'язкове місце на всіх етапах курсу латинської мови, тому до контрольних робіт включені різного виду завдання з лексики. Крім того, кожен студент повинен вести індивідуальний словник, дотримуючись загальноприйнятих правил запису слів.

1. Іменники записуються у двох формах: називному та родовому відмінках, оскільки закінчення родового відмінка вказує на тип відмінювання іменника. Родовий відмінок записується скорочено у вигляді закінчень і лише в іменників III відміни наводиться повністю або у вигляді кінцевої частини основи із закінченням. Біля кожного іменника вказується рід (наприклад: *persona*, *ae f* – особа; *servus, i m* – раб; *casus, us m* – випадок; *dies, ei f* – строк; *crimen, inis n* – злочин).

2. Прикметники записуються в трьох родових формах. При цьому форму чоловічого роду записують повністю, а жіночого та середнього родів – скорочено у вигляді закінчень (наприклад: *longus, a, um* – довгий) або у вигляді кінцевої частини основи із закінченням (наприклад: *niger, gra, grum* – чорний; *acer, cris, ere* – гострий). У прикметників III відміни двох закінчень повністю записується спільна форма чоловічого та жіночого родів, а середнього роду – лише закінчення (наприклад: *brevis, e* – короткий). У прикметників III відміни одного закінчення разом зі спільною формою для всіх родів наводиться родовий відмінок, зазвичай у скороченому запису (наприклад: *felix, icis* – щасливий).

3. Займенники записуються в трьох родових формах, за винятком присвійних (наприклад: *is, ea, id* – цей, ця, це, але *meus, a, um* – мій).

4. Числівники, які відмінюються за родами, записуються як прикметники (наприклад: *primus, a, um* – перший).

5. Дієслова записуються в чотирьох основних формах (наприклад: *lego, legi, lectum, legere* – читати). Іноді можливий скорочений запис, наприклад: *accuso, avi, atum, are* – звинувачувати.

6. Прийменники слід записувати з позначенням відмінка, з яким уживається цей прийменник, наприклад: *contra* (з Acc.) – проти; sine (з Abl.) – без.

В індивідуальний словник необхідно виписувати всі вказані в навчальному словнику значення латинського слова, вибираючи одне з них у залежності від змісту всього речення.

Однією з форм засвоєння латинської лексики є запам'ятовування крилатих виразів. Вони широко вживаються в політичній, науковій, художній літературах та стали міжнародним здобутком.

Робота з латинським текстом та його переклад на українську мову

Опановування методики роботи над латинським текстом та його перекладом – одна з головних задач елементарного курсу латинської мови. Обов'язковою умовою результативної роботи над перекладом латинського речення є постійна координація граматичного аналізу кожного члена речення з роботою зі словником. Правильне визначення граматичної форми слова у тексті є не лише основним способом виявлення синтаксичних відносин слів у реченні, але й умовою правильного знаходження слова в словнику, а це зі свого боку обумовлює правильність і точність перекладу речення в цілому.

Переклад латинського речення не вимагає буквальної передачі форми слова й порядку слів. Навпаки, для правильного

літературного перекладу на українську мову необхідно співвідносити особливості латинського речення з граматичними та стилістичними нормами української. Це насамперед стосується синтаксису відмінків, деяких синтаксичних інфінітивних та партиціпіальних конструкцій.

Матеріалом для перекладу слугують окремі речення, відібрані у відповідності з конкретними граматичними темами, а також адаптовані тексти, що охоплюють вивчений на даному етапі матеріал.

LECTIO 1 (PRIMA)

Тема: Короткий огляд історії розвитку латинської мови.

Мета: ознайомити студентів з короткою історією розвитку латинської мови та її значенням для майбутніх лінгвістів.

У результаті вивчення теми необхідно:

знати: періодизацію історії розвитку латинської мови;

вміти: аналізувати роль та місце латинської мови у вивченні дисциплін гуманітарного циклу.

Завдання І. Питання для самоконтролю.

1. Звідки пішла назва «латинська мова»?
2. Чому латинська мова поширилась у Західній Європі?
3. Де і коли був знайдений найдавніший латинський текст?
4. Які періоди визначаються в історії розвитку латинської мови?
5. Які твори відносяться до архаїчного періоду?
6. Які твори вважаються «класичною латиною»?
7. Хто зробив значний внесок у розвиток граматики латинської мови?
8. У чому причина зникнення народно-розмовної латинської мови?
9. Яким мовам дала початок латинська мова?
10. Яким був статус латинської мови в епоху Відродження?
11. Коли і яким чином відбулося проникнення латинської мови на українські землі?
12. Чому в усіх європейських мовах, у тому числі й українській, є багато латинських термінів?

Завдання ІІ. Пригадайте переклад та вивчіть відомі афоризми напам'ять:

Alma mater.
Nota bene.
Status quo.
Ex tempore.

LECTIO 2 (SECUNDA)

Тема: Латинський алфавіт. Вимова голосних, приголосних та їхніх сполучень. Наголос.

Мета: навчити правильно читати латинські слова, правильно ставити наголос.

У результаті вивчення теми необхідно:

знати: латинський алфавіт, правила читання та наголошування слів;

вміти: аналізувати правила читання, правильно читати латинські слова та ставити наголос.

Завдання I. Прочитайте латинські слова, поставте наголос.

aes, vae, jam, qui, quae, quod, sex,soi, hrex;

a-ēr, ae-ra, ae-quus, cae-cus, cae-lum, Cae-sar, Grae-cus, Grae-ci, Cel-tae, sae-pe, poe-na, coe-pi, cau-sa, ju-gum, lin-gua, Cy-clops, scho-la, Grac-chus, Pur-rhus, sphae-ra, pha-lanx;

fi-li-a, ja-nu-a, Phry-gi-a, proe-li-um, Ju-li-us, La-ti-um, spa-ti-um, Ae-gyp-tus, tri-um-phus, se-cun-dus, ho-nes-tus, ae-ter-nus, De-cem-der, pro-pin-quus, Mi-ner-va;

Dae-dă-lus, Ger-mā-nus, syl-lă-ba, de-clā-ro, Cau-că-sus, Ho-mē-rus, Ci-cĕ-ro, A-thē-nae, po-ē-ta, ma-chĭ-na, a-quĭ-la, a-mī-ca, can-dĭ-dus, da-tī-vus, oc-cĭ-do, oc-cī-do, Jup-pĭ-ter, in- cŏ-la, Eu-rō-pa, a-tŏ-mus, sae-cŭ-lum, ta-bŭ-la, ac-cū-so, e-dŭ-co, e-dū-co;

jus-ti-ti-a, sym-pho-ni-a, ad-ver-bi-um, par-ti-ci-pi-um, ar-gu-men-tum, e-le-phan-tus, la-by-rin-thus;

O-ce-ă-nus, De-mos-thĕ-nes, De-mo-crĭ-tus, He-ra-clī-tus, ge-ne-tī-vus, pe-ri-cŭ-lum, E-pi-cū-rus, ma-ni-pŭ-lus, Ther-mo-pў-lae.

Завдання II. Випишіть із завдання I латинські слова у 2 стовпчики, де «c» читається як [ц] і «c» читається як [к].

Завдання III. Випишіть із завдання I латинські слова з дифтонгами та диграфами.

Завдання IV. Випишіть із завдання I латинські слова з літерою «y».

Завдання V. Прочитайте та вивчіть напам'ять латинські афоризми.

Repetitio est mater studiorum. – Повторення – мати навчання.
Dum spiro, spero. – Поки дихаю – сподіваюся.
Alter ego. – Друге «я» (про близького друга).
Dictum-factum. – Сказано – зроблено.
Dura lex, sed lex. – Суворий закон, але закон.

LECTIO 3 (TERTIA)

Тема: Морфологія. Частини мови. Іменник (Nomen Substantivum). Граматичні категорії. Іменники I відміни.

Мета: дати загальні відомості про латинські частини мови та загальні характеристики іменників; навчити сприймати, розпізнавати та відмінювати іменники I відміни.

У результаті вивчення теми необхідно:

знати: загальні характеристики іменників, відмінкові закінчення I відміни, найуживаніші прийменники;

вміти: перекласти найпростіші речення, визначаючи граматичні характеристики іменників I відміни.

Завдання I. Прочитайте та перекладіть речення. Визначте граматичні характеристики іменників.

1. Europa est terra. 2. Europa et Asia sunt terrae. 3. Sicilia est insula magna. 4. Britannia est insula magna. 5. Sicilia et Britannia insulae magnae sunt. 6. Aqua bestiis et plantis necessaria est. 7. Patria mea magna et clara est. 8. In silvis variae plantae sunt. 9. Scientia potentia est. 10. Incolae insularum plerumque nautae sunt.

Завдання II. Перекладіть текст.

De Italia

Lingua Latina est lingua antiqua. Italia est terra Europae et patria linguae Latinae. Roma est in Italia. Lingua Latina est lingua poetarum Romae antiquae. Multis pugnis et multis victoriis Roma clara est. Sicilia est magna insula Europae inter Italiam et Africam. In ora Siciliae est Aethna. Nota est audacia nautarum. Roma clara est doctrina et litteris.

Завдання III. Визначте, від яких латинських слів походять такі українські деривати: акваріум, меморіал, потенціал, вітамін, лінгвістика, патріот, натураліст, філія, розарій, гербарій, фемінізм.

Завдання IV. Визначте, від яких латинських іменників I відміни походять такі англійські деривати: *patriot, nautical, fabulous, vital, school, victorious, lunar, feminine, fable, memory, language, literate.*

Завдання V. Вивчіть крилаті латинські вислови напам'ять.

Scientia potentia est. – Знання – сила.

Ubi victoria, ibi concordia. – Перемога там, де злагода.

Aurora Musis amica. – Аврора – подруга музам.

Experientia est optima magistra. – Досвід – найкращий вчитель.

Amicitia vitam ornat. – Дружба прикрашає життя.

LECTIO 4 (QUARTA)

Тема: Дієслово. Verbum. Граматичні категорії. Типи дієвідмін.

Мета: дати загальні відомості про латинське дієслово та його граматичні характеристики.

У результаті вивчення теми необхідно:

знати: граматичні характеристики латинського дієслова, чотири відміни, утворення часів;

вміти: визначати дієвідміни за основою дієслова для подальшого перекладу.

Завдання І. Визначте основу та дієвідміну таких дієслів:

amāre – любити
accusāre – звинувачувати
audĭre – слухати
clamāre – кричати
condĕre – засновувати
credĕre – вірити
dăre – давати
debēre – бути повинним
dicĕre – говорити
docēre – навчати
captāre – ловити
errāre – помилятися
narrāre – розповідати
vidēre – бачити
defendĕre – захищати
spīrāre – дихати
obscūrāre – затемнювати

spērāre – сподіватися
tacēre – мовчати
volāre – літати
labōrāre – працювати

Завдання II. Запишіть зазначені дієслова у словарній формі в словничок і вивчіть їх.

***Завдання III. Визначте, від яких латинських слів походять такі українські запозичення (деривати)*:** аудиторія, лабораторія, кредит, доцент, лаборант, орнамент.

Завдання IV. Вивчіть крилаті латинські вислови напам'ять.

Divide et impera. – Розділяй і пануй.
Festīna lente. – Поспішай поволі.
Vive valeque. – Живи і будь здоровим.
Vivĕre est cogitāre. – Жити – це мислити.
Vivĕre est militāre. – Жити – це боротися.

LECTIO 5 (QUINTA)

Тема: Теперішній час дієслів дійсного способу активного та пасивного стану. Praesens indicative active et passivi.

Мета: сформувати навички відмінювання латинських дієслів та утворювання наказового способу дієслова.

У результаті вивчення теми необхідно:

знати: особові закінчення дієслів теперішнього часу дійсного способу активного і пасивного стану;

вміти: аналізувати граматичні форми дієслів та перекладати латинські речення й тексти з формами теперішнього часу.

Завдання І. Прочитайте речення і перекладіть українською мовою.

1. Narramus. 2. Audiunt. 3. Quid narras? 4. Cur male audis? 5. Audi! 6. Audite! 7. Quid agĭtis? 8. Latīne lĕgitis. 9. Quid agunt? 10. Linguam Latīnam. legunt et scribunt. 11. Latīne multum legite et scribite. 12. Latīne multum legĭtis et scrăbitis. 13. Semper bene laborāmus. 14. Nolīte male laborāre! 15. Semper bene labora! 16. Cur taces? 17. Tacēre non debes. 18. Audi et tace! 19. Interdiu laborāre, noctu dormīre debemus. 20. Dum docēmus, discĭmus. 21. Cum tacent, clamant. 22. Vivĕre est cogitāre. 23. Festīna lente! 24. Salve! Salvēte! 25. Vale! Valēte!

Завдання ІІ. Визначте спосіб, особу та число дієслів, перекладіть їх: scribo, sum, veto, accusas, absolvīmus, audiunt, es, frniunt, habe, condemnat, protége, habemus, legitis, amas, sperant, caves, sumus, labōra, sedēte, scribĭte, do, dat, debet, credit, dice, est, videt, spirātis, sunt, salūto, tace, impĕrat, eras.

Завдання III. Перекладіть текст.

In schola

Discipŭlae in scholam veniunt. Ibi magistram salūtant: “Salve, magistral” Magistra respondet: ”Salvēte, discipŭlae!” Puellae in schola legunt et scribunt. Turn magistra interrogat: “Ubi est Italia?” Una puellārum respondet:” Italia est in Eurōpa“. Et magistra narrat: “Italia est antiqua terra Eurōpae. Italia paeninsŭla est. Incŏlae Italiae sunt agricŏlae. Etiam nautae in Italia habĭtant. In Italia Roma est. Roma clara est. Poētae fabūlas de Roma scribunt et Romam celĕbrant”.

Завдання IV. Визначте, від яких латинських слів походять такі українські деривати: когнітивний, окуліст, пацієнт, популярний, апеляція, куратор, директор, магістр, армія, монумент.

Завдання V. Визначте, від яких латинських слів походять такі англійські деривати: dominate, negotiate, auxiliary, liberate, numeration, local, narration, cognition.

Завдання VI. Прочитайте та запам’ятайте крилаті латинські вислови.

Aquila non captat muscas. – Орел не ловить мух.

Cogito, ergo sum. – Я мислю, отже, я існую.

Haud semper erat fama. – Не завжди поговір помиляється.

Aquilam volare doces. – Не вчи орла літати.

Non scholae, sed vitae discĭmus. – Вчимося не для школи, а для життя.

LECTIO 6 (SEXTA)

Тема: Друга відміна іменників (Declinatio secunda). Прикметники (Adjectiva).

Мета: сформувати навички сприйняття та розпізнавання іменників II відміни та прикметників, а також засвоїти правила узгодження прикметників з іменниками.

У результаті вивчення теми необхідно:

знати: відмінкові закінчення іменників II відміни, правила узгодження прикметників з іменниками в латинській мові та особливості їх морфологічного типу;

вміти: перекладати латинські речення з іменниками I та II відмін і прикметниками, аналізувати їхні граматичні особливості.

Завдання I. Прочитайте та перекладіть наступні речення, дайте морфологічний аналіз іменників II відміни та прикметників.

1. Puĕri libros poëtarum legunt.
2. Magistri discipulos docent.
3. In Graecia et in Italia pulchra monumenta graecōrom et Romanōrum antiquōrum videmus.
4. Instrumenta et arma e ferro parantur.
5. Magister legit, discipuli audiunt et scribunt.
6. Fabulae et mythi antique vitam domestĭcam, urbanam et rusticam populōrum antiquorum monstrant.
7. Nautae boni ventum non timet.
8. Fabulae de Romŭlo et Remo, bello Trojāno, de claris oppidis Italiae notae sunt.

9. Diana a Romanis dea silvarum putatur.
10. Statuae virorum clarōrum rosis ornantur.

Завдання II. Прочитайте та перекладіть текст.

De metallis

Aurum, argentum, ferrum metalla sunt. Metalla sunt in terra. Multi fluvii auro abundant. Ferrum est metallum necessarium. Aurum et argentum apud populos magnum pretium habent. E duro ferro populi varia instrumenta parant.

Завдання III. Визначте, від яких латинських слів походять такі українські деривати: аграрний, консиліум, тотальний, альтернатива, приватний, вербальний, субстантивація, фатальний, модальний, вербалізація.

Завдання IV. Визначте, від яких латинських прикметників походять такі англійські деривати: verbal, numeration, medical, rare, patient, abundant, popular, various, astronomy.

Завдання V. Прочитайте та запам'ятайте латинські прислів'я.

1. Elephantum ex musca facis. – Ти робиш з мухи слона.
2. Otium post negotium. – Відпочинок після праці.
3. Ignorantia non est argumentum. – Незнання – не доказ.
4. De lingua stulte veniunt incommŏda multa. – Від дурного язика багато неприємностей.
5. Per aspera ad astra. – Через терни до зірок.
6. Non multa, sed multum. – Коротко, але змістовно.
7. Verba movent, exempla trahunt. – Слова хвилюють, приклади захоплюють.
8. De mortuis aut bene, aut nihil. – Про померлих або добре, або нічого (не говорять).
9. Anno Domini (A.D.). – Року Божого.
10. Clavus clavo pellĭtur. – Клин клином вибивають.

LECTIO 7 (SEPTIMA)

Тема: Займенники (Pronomina).

Мета: сформувати навички сприйняття та розуміння груп займенників, особливості їхнього відмінювання, вживання та перекладу.

У результаті вивчення теми необхідно:

знати: розряди займенників, особливості їхнього вживання, відмінкові форми;

вміти: перекладати латинські речення із займенниками й аналізувати їхні граматичні особливості.

Завдання I. Прочитайте та перекладіть речення, зробіть граматичний аналіз відмінкових форм займенників.

1. Apud Romanos proverbium est: hodie mihi, cras tibi.
2. Scientia nobis lucet, sicut stella in via.
3. Filius amici nostri aegrotus est: medicum ad illum vocāmus.
4. Discipulus meus fabulam nobis narrat.
5. Malus est, qui beneficium nobis scit accipĕre et nescit reddĕre.
6. Cur ei pueri ad januam stant?
7. Nemo dare potest, quod non habet.
8. Non omnibus eadem placent.
9. Nemo debet bis punīer pro uno delicto.
10. Pecuniam tibi reddo.

Завдання II. Прочитайте та перекладіть текст, звертаючи увагу на переклад займенників.

Lupus in fabulis

Sunt duo poetae antiqui, qui saepe fabulis de lupo narrant: unnus poeta Aesopus, alter Phaedrus. Fabulae eorum lupuin, ut bestiam saevam et feram pingunt.

Lupus aliquando ad rivum agnum videt. Rivi agua a lupo ad agnum fluit, sed lupus avidus agno clamat: “Cur mihi aquam turbas?” Et agnum miserum devorat. Sic Phaedrus narrat.

Aesopus fabulam de lupo et equo narrat. Lupus aliquando equum in arvum invitat et avenam ei promitit. Lupo in animo est equum lacerare. Sed dolus ejus patet. Itaque equus salvus est.

Et pueri et viri timent lupum eumque vel nominare cavent. Lupus, ut fama est, advenire solet, si ei memorant. Unde proverbium est: “Lupus in fabulis”. Nam si quis subito advenit, cum de eo colloquium est, convivae digitis eum monstrant et “lupus in fabulis” clamant.

Завдання III. Визначте, від яких латинських слів походять такі українські деривати: унікальний, тотальний, нейтральний, альтернативний, нігілізм, футуризм, фатальний, когнітивний.

Завдання IV. Прочитайте та запам’ятайте латинські прислів’я.

1. Omnia mea mecum porto. – Все своє ношу з собою.
2. Qui non est nobiscum, adversus nos est. – Хто не з нами, той проти нас.
3. Quidquid discis, tibi discis. – Чому б ти не вчився, вчишся для себе.
4. De mortuis aut bene aut nihil – про померлих або добре, або нічого.
5. Cognosce te ipsum. – Пізнай самого себе.
6. Habent sua fata libelli. – Книжки мають свою долю.
7. Ex nihĭlo nihil. – З нічого ніщо (не виникає).
8. Nemo omnia potest scire. – Ніхто не може знати все.
9. Qui non laborat, non manducet. – Хто не працює, той не їсть.
10. Quod licet Jovi, non licet bovi. – Те, що дозволено Юпітеру, не дозволено волу.

LECTIO 8 (OCTAVA)

Тема: Минулий і майбутній часи недоконаного виду дійсного способу активного і пасивного стану (Imperfectum et Futurum I indicativi activi et passivi).

Мета: сформувати навички сприйняття та розпізнавання, відмінювання та перекладу латинських дієслів у минулому та майбутньому часах недоконаного виду.

У результаті вивчення теми необхідно:

знати: моделі утворення минулого і майбутнього часів дієслів;

вміти: аналізувати граматичні форми дієслів і перекладати речення й тексти з формами минулого та майбутнього часів недоконаного виду.

Завдання І. Прочитайте та перекладіть речення, звертаючи увагу на дієслова в минулому та майбутньому часі; дайте цим дієсловам граматичну характеристику:

1. Alexander Magnus claros magistros habebat.
2. In numero magistrorum Alexandri praeclarus Graecorum philŏsophus Aristotelĕs erat.
3. Apud Romanos mortui plerumque cremabantur.
4. Omnia mutabantur, mutantur, mutabuntur.
5. Cur non respondebatis?
6. Patrim nostrum semper amabimus, pro patra semper pugnabimus.
7. Statuae poëtarum Romanorum lauro ornabantur.
8. Linguam Latinam libenter docebimus.
9. Nemo nostrum amico auxilio negabit.
10. Quod hodie non est, id cras erit.

Завдання ІІ. Прочитайте та перекладіть текст, напишіть його в минулому часі недоконаного виду.

De Graecorum et Romanorum deis

Graeci et Romani non unum deum, sed multos deos deasque colunt. Primus in numĕro deorum Juppĭter est, Saturni filius, domĭnus mundi. Locus, ubi Iuppĭter solio sedet et mundi imperium tenet, est Olympus. Inde deus deorum tonat et fulmĭnat. Neptunus secundus filius Saturni est. Neptunus in Oceăno regnat. Ubi ventos et procellas et excĭtat, et mitĭgat. Pluto, Saturni tertius filius, horrĭdus est umbrarum domĭnus, deus inferorum. Pluto sub terra regnat.

Завдання ІІІ. Прочитайте та запам'ятайте крилаті латинські прислів'я.

1. Ut salutas, ita salutaberis. – Як ти вітаєш, так і тебе вітатимуть (будуть вітати).
2. Qui seminat mala, metet mala. – Хто сіє зло – зло й жатиме.
3. Verum amicum pecunia non parabis. – Справжнього друга за гроші не купиш.
4. Pulsate et aperietur vobis. – Стукайте, і вам відчинять.
5. Unum castigabis, centum emendabis. – Одного покараєш – сотню виправиш.

LECTIO 9 (NONA)

Тема: Третя відміна іменників (Declinatio tertia).

Мета: сформувати навички сприйняття та розпізнавання, відмінювання та перекладу латинських іменників III відміни.

У результаті вивчення теми необхідно:

знати: парадигми відмінювання та особливості приголосної, голосної та змішаної групи іменників III відміни.

вміти: аналізувати граматичні форми іменників III відміни та перекладати латинські речення з відмінковими формами іменників.

Завдання I. Перекладіть речення і дайте граматичну характеристику іменникам III відміни.

1. Leges Romanorum severae erant.
2. Vita nihil labore hominibus dat.
3. Corpus hominis labore et exercitatione firmatur.
4. Oculis videmus, auribus audimus.
5. Sol fons lucis ewt vitae est.
6. Magna est varietas linguarum inter hominibus.
7. Ratio hominum ad cacuminem scientiarum ducit.
8. Homo proponit, tortuna disponit.
9. Milites Romani aut pedites erant, aut equites.
10. Agri et maria hominibus utilitatem dant.

Завдання II. Перекладіть текст, звертаючи увагу на іменники III відміни.

De mari

Magna est pulchritudo maris, magna utilĭtas. Aqua maris salsa est. Multa flumĭna in maria influunt. Rupes litorum maris

saepe altae sunt. In mari multae plantae crescunt et mira animalia vivunt. Ităque poëtae non recte mare infecundum appellant. Natura marium varia est: alia maria frigĭda, alia calĭda sunt. Inter Europam et Afrĭcam est mare Internum. Multa maria Graecis et Romanis ignota erant. Deus flumĭnum et marium erat Neptunus.

Завдання III. Визначте, від яких латинських слів походять такі українські деривати: флористика, лібералізм, мораль, регіон, легальний, лаборант, пацифіст, мілітаризм, солярій, мутація, делегат.

Завдання IV. Визначте, від яких латинських іменників III відміни походять такі англійські деривати: liberty, legal, labour, flower, matrimonial, paternal, region, solar, air, ratio, voice, animal, marine, mortal, aural, final.

Завдання V. Прочитайте і запам'ятайте крилаті латинські вислови.

1. Mens sana in corpore sano. – У здоровому тілі – здоровий дух.
2. Una hirundo non facit ver. – Одна ластівка не робить весни.
3. Tempora mutantur et nos mutantur in illis. – Часи змінюються, і ми змінюємося разом з ними.
4. O tempora, o mores. – О часи, о звичаї!
5. Barba crescit, caput nescit. – Борода росте, а голова порожня.
6. Dura lex, sed lex. – Суворий закон, але закон.
7. Finis coronat opus. – Кінець увінчує справу.
8. Homo locum ornat, non hominem locus. – Людина прикрашає місце, а не місце людину.
9. Quod licet Jovi non licet bovi. – Що дозволено Юпітеру, не дозволено волу.
10. Sero venientibus ossa. – Тому, хто пізно приходить, лишаються кістки.

LECTIO 10 (DECĬMA)

Тема: Прикметники III відміни (Adjectiva dectinationis tertiae). Ступені порівняння прикметників (Gradus positivus, comparativus, superlativus).

Мета: сформувати навички, сприйняття, розпізнавання, відмінювання та перекладу латинських прикметників III відміни та ступенів порівняння прикметників.

У результаті вивчення теми необхідно:

знати: парадигми відмінювання прикметників III відміни, правила їхнього узгодження з іменниками, а також принципи утворення ступенів порівняння;

вміти: аналізувати граматичні форми прикметників III відміни та ступенів порівняння з їхнім вживанням.

Завдання I. Перекладіть речення та дайте граматичну характеристику прикметників III відміни.

1. Longum et difficile est iter per praecepta breve et efficax per exempla.
2. Non est facilis ad astra via.
3. Multi flores hominibus utiles sunt.
4. Aurum gravius est argento.
5. Sol mundum omnem sua luce complet.
6. Optimum et pessimum in homine lingua est.
7. Popŭli antiqui homines mortals, dcos immoptales.
8. Ingens est numerus librorum Cicerōnis de philosophia, eloquentia, arte oratoria.
9. Dolor animi morbus gravior est, quam corpŏris.
10. Noc dictum Cicerōnis clarissimum est patria mihi carior est, quam vita mia.

Завдання II. Прочитайте та перекладіть текст, визначте ступінь порівняння прикметників.

De clarissĭmis urbĭbus et fluminĭbus Italiae

Multae urbes clarae sunt. Clara est Capua, clarior Alba Longa clarissĭma Roma. Multi sunt in Italia fluvii. Notus est Ticĭnus, notior Padus, notissĭmus Tibĭris. Fluvii Italiae longum cursum non habent. Padus est longior et profundior, quam Tibĕris. Padus est longissĭmus et profundissĭmus omnium fluviorum Italiae, sed non est in numĕro longissimorum et profundissimorum fluviorum Europae. Longiorem cursum Rhenus et Rhodanus et Danuvius habent. Fertilissĭma ac felicissĭma regio Italiae est Campania. Celeberrĭma et florentissĭma omnium urbium Italiae erat Roma.

Завдання III. Визначте, від яких латинських основ походять українські деривати: вокальний, утилітарний, оптимізм, максималізм, песимізм, мінімальний, мінорний, гравітація.

Завдання IV. Прочитайте та вивчіть напамять крилаті вислови.

1. Vita brevis est, ars longa. – Життя коротке, мистецтво вічне.
2. Honores mutant mores, sed raro in meliores. – Почесті (посади) змінюють характери, але рідко на краще.
3. Nemo potest omnia scire. – Ніхто не може знати все.
4. Fortes fortuna adiuvat. – Хоробрим доля сприяє.
5. Omnia mea mecum porto. – Все своє ношу з собою.

LECTIO 11 (UNDECĬMA)

Тема: Четверта та п’ята відміни іменників (Declinatio quarta et quinta).

Мета: сформувати навички сприйняття розпізнавання, відмінювання та перекладу іменників IV та V відмін.

У результаті вивчення теми необхідно:

знати: парадигми відмінювання іменників IV та V відмін, а також узагальнену таблицю відмінкових закінчень усіх п’яти латинських відмін;

вміти: аналізувати граматичні форми іменників IV та V відмін і правильно послуговуватися ними під час перекладу речень та текстів.

Завдання І. Перекладіть речення, зробивши граматичний аналіз іменників IV та V відмін.

1. Canes sunt custodies domuum.
2. Arma taurorum sunt cornua.
3. Da mihi manum tuam.
4. Is, qui agrum non colit, frustra fructus exspectabit.
5. Aliae bestiae hominem visu, aliae auditu supĕrant, omnes homo supĕrat mente et ratione.
6. Lingua Latina diu apud popŭlos Europae in magno usu erat.
7. Medium diei Romani meridiem nominabant.
8. Amicus certus in re incerta cernitur.
9. Per risum multum potĕris cognoscĕre stultum.
10. Unus dies est gradus vitae.

Завдання II. Прочитайте та перекладіть текст.

De domo Romōno

Domus romana alĭter aedificabatur atque nostra. Utĭque ei non erant fenestrae, nisi perpaucae et exiguae. In media parte domus erat atrium, quod foramĭne tecti illustrabatur. In solo atrii cisterna erat, quae aquam imbrium, per forāmen de tecto manantem colligebat. In atrio olim focus erat, quo familia conveniēbat et ubi parva simulacra penatium erant. Praeterea pater familias in atro mane amīcos et clients salutābat. Atrium circumdabātur cubicŭlis aliisque cellis parvis et angustis. Alia pars praecipua domus tablīnum erat, ubi familia cenābat et unde adĭtus in hortum patēbat. Postea domus nobelium Romanōrum erant amplae et magnifĭcae. Velut de domo Caesăris unus ex poētis Romanōrum scribit: "Una domus urbs est".

Завдання III. Визначте, від яких латинських основ походять такі українські деривати: манускрипт, манікюр, мануальний, фрукт, казус, градус, республіка, візуальний, статус, інгредієнт.

Завдання IV. Визначте, від яких латинських іменників IV та V відмін походять такі англійські деривати: corner, fruit, manual, fidelity, gradation, dome, domestic, republic, sense, casual, culture, exercise, use.

Завдання V. Прочитайте та запам'ятайте крилаті вислови.

1. Manus manum lavat. – Рука руку миє.
2. Domus propria, domus optima. – Власний дім – найкращий дім.
3. Verus amicus amore, more, ore, re cognoscitur. – Справжній друг пізнається у любові, поводженні, слові та ділі.
4. Est modus in rebus. – Міра є в усьому.
5. Nihil agenti dies longus est. – Тому, хто нічого не робить, день довгий.

LECTIO 12 (DUODECIMA)

Тема: Минулий, давньоминулий та майбутній час доконаного виду активного стану (Perfectum, plusquamperfictum et Futurum II Activi).

Мета: сформувати навички сприйняття, розпізнавання, відмінювання та перекладу форм латинських дієслів у минулому, давньоминулому та майбутньому часах доконаного виду.

У результаті вивчення теми необхідно:

знати: способи утворення дієслів у минулому, давньоминулому та майбутньому часах доконаного виду активного стану;

вміти: аналізувати граматичну форму дієслів і перекладати речення з дієсловами минулого, давньоминулого та майбутнього часів доконаного виду активного стану.

Завдання І. Перекладіть речення і дайте граматичну характеристику дієсловам в Perfectum, Plusquamperfectum та Futurum II.

1. Gajus Julius Caesar, postquam Pharnācem, regem Ponticum, facile superavit, ad amicum suum scripsit: “Veni, vidi, vici”.
2. Caesar, dum flumen Rubiconem transit, “Alea jacta est” – dixit.
3. Romulus urbem Roman condidit et multos annos regnavit.
4. Aristoteles, vir sapiens, Alexandrum Magnum erudivit.
5. Ut seměntem fecĕris, ita metes.
6. Herodŏtus, scriptor graecus, multārum gentium urbes vidit et mores earum descripsit.
7. Graeci multos annos cum Trojanis bellaverunt.
8. In pugna apud Marathonem innumerabĭles Persae ceciderunt.

9. Romani deorum honores tribuebant iis viris, qui tyrannos necavĕrant.
10. Stultus si omnibus rebus abundavĕrit, non erit contentus.

Завдання II. Прочитайте та перекладіть текст.

De pugna Marathonia

In magno pericŭlo olim res publica Atheniensium erat. Nam Persae cum magno exercitu in Atticam invadēbant. Exercitus Atheniensium parvus erat, duces autem rei militāris periti erant. Inter duces Miltiādes prudentiā insignis fuit. Apud Marathonem planities erat ibique Athenienses contra copias Persārum pugnābant. Spes auxilii Lacedaemoniorum vana erat, Plataeensium autem fides laudabĭlis erat. Initio diei in media acie Persae, in comibus autem acie Graeci victores erant; meridie victoria Graecōrum certa erat. Prudentia Miltiadis et fortitūdo milĭtum rem publicam Atheniensium a pernicie servābant.

Завдання III. Визначте, від яких латинських основ походять такі українські деривати: футуризм, ініціатива, консерви, ерудиція, ректор, нумерація, прерогатива, президент.

Завдання IV. Прочитайте і запам'ятайте крилаті вислови.

1. Veni, vidi, vici. – Прийшов, побачив, переміг.
2. Ut sementem feceris, ita metes. – Як посієш, так і пожнеш.
3. Unum castigabis, centum emendabis. – Одного покараєш – сотню виправиш.
4. De lingua stulta veniunt incommŏda. – Від дурного язика багато неприємностей.
5. Mare verborum, gutta rerum. – Море слів, крапля справ.

LECTIO 13 (TERTIA DECĬMA)

Тема: Дієприкметник (Participia).

Мета: сформувати навички сприйняття, розпізнавання, вживання та перекладу форм латинських дієприкметників.

У результаті вивчення теми необхідно:

знати: способи утворення та вживання дієприкметників у латинській мові;

вміти: аналізувати граматичні форми дієприкметників та перекладати речення та тексти з їхнім вживанням.

Завдання І. Перекладіть речення і дайте граматичну характеристику дієприкметникам.

1. Homo, gloriae appĕtens, saepe a virtutis via deflectit.
2. Mendaci homini, etiam verum dicenti, non credemus.
3. Nautae venerunt in urbem, ornatam multis monumentis et statuis.
4. Equi donati dentes non inspiciuntur.
5. Timeo Danaos et dona ferentes.
6. Vox audita perit, littēra scripta manet.
7. Luna lucet non sua propria, sed a sole accepta luce.
8. Alexandro, cum parvis copiis in Asiam procedenti, rex Persarum ingentes copias praemisit.
9. Beneficium non in eo consistit, quod datur, sed in dantis animo.
10. Discipulus audiens magistrum multa cognovit.

Завдання II. Прочитайте та перекладіть текст, звертаючи увагу на дієприкметники.

De Gallis

Galli, gens maxĭme bellicōsa, Alpes superavĕrant et magnam partem Italiae ferro ignīque vastābant. Postquam milĭtes Romānos fugavērunt, uroi Romae appropinquavērunt et agros vastāre coepērunt. Romāni uxōres et libĕros in Capitolium, arcem Romae, condidērunt, senes autem, de salūte patriae desperantes, forti animo hostes advenientes in foro exspectābant. Galli, postquam in urbem intravērunt eamque cremavērunt, omnes senes trucidavērunt, Capitolium oppugnavērunt. Silenti nocte Galli Capitolium expugnāre constituērunt, sed clamor ansĕrum custōdes defatigātos e somno excitāvit. Manlius, dux eōrum, statim milĭtes ad arma vocāvit et hostes repŭlit. Jure igĭtur Romāni nomen Manlii celebravērunt, Capitolīnum eum appellantes.

Завдання III. Визначте, від яких латинських лексем походять такі українські деривати: студент, доцент, лаборант, дантист, кворум, урбанізація, компактний, делегат, референдум.

Завдання IV. Прочитайте та вивчіть напам'ять крилаті вислови.

1. Volens – nolens. – Волею-неволею (хочеш – не хочеш).
2. Timeo Danaos et dona ferentes. – Боюсь данайців, навіть якщо вони дарунки приносять.
3. Vox audita perit, littera scripta manet. – Почуте слово забувається, написана літера залишається.
4. Dictum – factum. – Сказано – зроблено.
5. Haud semper errat fama. – Не завжди поговір помиляється.

LECTIO 14 (QUARTA DECĬMA)

Тема: Числівники (Numeralia).

Мета: сформувати навички сприйняття розпізнавання, утворення та перекладу форм кількісних, порядкових, розділових та прислівникових числівників.

У результаті вивчення теми необхідно:

знати: способи утворення та вживання латинських числівників;

вміти: аналізувати граматичні форми числівників і перекладати речення та тексти з їхнім вживанням.

Завдання I. Прочитайте та перекладіть наступні речення з числівниками, зробить їхній граматичний аналіз.

1. Quot annos natus(nata) es?
2. Quattuor sunt anni tempŏra: ver, aestas, autumnus, hiems.
3. Alii menses habent tricēnos dies, alii tricēnos singŭlos, mensis autem Februarius duodetriginta dies habet.
4. Regnum Romānum ducentos quadraginta annoa mansit.
5. Duo milia librorum legi.
6. Bis quina sunt decem.
7. Roma anno septingentesĭmo quinquagesĭmo tertio condĭta est ante aeram nostram.
8. Unus pro omnibus et omnes pro uno.
9. Novem doctae sorŏres – ita antiqui musas nominabant.
10. In legione Romāna decem cohortes erant, in cohorte ties manipŭli, in manipŭlo duae centuriae militum erant.

Завдання II. Продовжіть речення.

1. Natus (nata) sum anno…
2. Mater mea nata est anno…
3. Pater meus natus est anno…
4. Avus meus natus est anno…
5. Avia mea nata est anno…
6. Frater meus natus est anno…
7. Soror mea nata est anno…

Завдання III. Прочитайте та перекладіть текст.

De Vestalĭbus virginĭbus

Si antīquis fabŭlis credĭmus, jam ante Urbem condĭtam fuērunt Vestāles virgĭnes, quoniam Rhea Silvia, Romŭli et Remi mater, Vestālis fuit. Postea Numa Pompilius, secundus Romanorum rex, Vestalibus leges dedit. Ex eo tempŏre fuērunt primum quattuor, deinde sex, deinde septem Vestāles, inter viginti tenĕrā aetāte puellas delectae. Per triginta annos in Vestalium aedĭbus mansērunt et ignem sacrum in Vestae aede aluērunt. Per id tempŏris spatium aspĕra disciplīnā contentae sunt. Vitam puram agĕre debēbant, nam in matrimonium eas duci lex vetābat. Si quae Vestālis officium suum neglegēbat, gravissĭmā poenā afficiebātur: usque ad mortem verberabātur aut viva in sepulcrum conjiciebātur. De duodĕcim aut de sex et viginti Vestalĭbus talia supplicia sumpta esse traduntur. Maxĭma vero erat eārum auctorĭtas: si quis capĭtis damnātus Vestāli virgĭni forte occurrēbat, magistrātūs ejus vitae parcĕre debēbant.

Завдання IV. Визначте, від яких латинських слів утворилися українські деривати: унія, дует, тріо, квартет, квінтет, секстет, октет, дециметр, трилогія, процент.

LECTIO 15 (QUINTA DECĬMA)

Тема: Умовний спосіб (Modus conjunctivus).

Мета: сформувати навички сприйняття розпізнавання, утворення та перекладу форм умовного способу латинських дієслів.

У результаті вивчення теми необхідно:

знати: способи утворення та вживання умовного способу дієслів у незалежних реченнях;

вміти: аналізувати граматичні форми умовного способу дієслів і перекладати речення й тексти з їх вживання.

Завдання I. Визначте форму дієслів, перекладіть на українську мову: florent, floreant; sudiunt, aaudiant; dicunt, decant; scribēbant, scribĕrent; nominabant, nominārent; amemus, loquamur, sentoamus, vivāmus, gaudeamus, discant, taceant, narret, sim, essemus.

Завдання II. Прочитайте та перекладіть наступні речення з дієсловами в умовному способі, визначте види кон'юнктива.

1. Amate patriam vestram et parēte legĭbus ejus.
2. Amētis patriam vesram et oareatis legĭbus ejus.
3. Quid tibi optem?
4. Neminem cito laudavēris, neminem cito accusavĕris.
5. Qui dedit beneficium, taceat: narret, qui accepit (Seneca).
6. Periculum ne timeant, neve fugiant.
7. Utiam tam sapiens esses, quam es felix!
8. Utiam omnia pericula evitāre possimus.

9. Quid timeam?
10. Quid timerem?

Завдання III. Прочитайте студентський гімн «Gaudeamus», його переклад і вивчіть його напамять.

Текст

Gaudeamus (Веселімось!)

Carmen scholasticum (Студентський гімн)

Латинський оригінал	Дослівний переклад	Український переклад	Український переспів
Gaudeamus igitur, Juvenes dum sumus! Post jucundam juventutem, Post molestam senectutem Nos habebit humus! Ubi sunt, qui ante nos In mundo fuere? Vadite ad superos, Transeas ad inferos, Hos si vis videre! Vita nostra brevis est, Brevi finietur. Venit mors velociter, Rapit nos atrociter, Nemini parcetur!	Отже, веселімося, Поки ми молоді! Після веселої молодості, Після обтяжливої старості Нас прийме земля. Де [ж] ті, хто перед нами У [цьому] світі були? Йдіть до небесних богів, Перейдіть у царство мертвих, Хто хоче їх побачити. Наше життя коротке, Скоро закінчиться. Смерть приходить швидко, Хапає нас безжалісно, Нікому не буде пощади!	Гей, повеселімося, Поки молодії! Мине молодість квітуча, Старість нас впов'є, мов туча, І земля покриє. Де ті, що жили колись На розлогім світі? Треба чи під землю йти, Чи на небо злинути, Щоби їх зустріти. Те життя – лиш мить одна, Вмить воно й пролине. Смерть кістлява – тут як тут, Чинять свій над нами суд: Всіх – до домовини.	Погуляймо, юнаки, Поки в нас є сила. Мине молодість щаслива, Мине старість докучлива, Вкриє нас могила. Ми недовго живемо, Швидко вік минає. Смерть, не гаючись, прилине, Без розбору всіх поглине – Смерть жалю не знає. Хай живуть нам вузи всі, Вся наша еліта: Професори і доценти, Аспіранти і студенти, – «Многая їм літа!»

Латинський оригінал	Дослівний переклад	Український переклад	Український переспів
Vivat Academia! Vivant professores! Vivat membrum quodlibet! Vivant membra quaelibet! Semper sint in flore! Vivant omnes virginesGraciles, formosae! Vivant et mulieres Tenerae, amabiles, Bonae, laboriosae! Vivat et res publica Et qui illam regunt! Vivat nostra civitas, Maecenatum caritas, Qui nos hic protegunt! Pereat tristitia, Pereant dolores![Pereat diabolus, Quivis antiburschius Atque irrisores!	Хай живе Академія! Хай живуть професори! Хай живе кожен зокрема! Хай живуть всі разом! Хай завжди вони процвітають! Хай живуть усі дівчата, Стрункі, красиві! Хай живуть і жінки, Ніжні, милі, Добрі, працьовиті. Хай живе і республіка, І хто нею править. Хай живе наша община, Милість меценатів, Які нами тут опікуються. Хай згине печаль, Хай згине туга! Хай згине диявол, Всякий ворог студентів, А також насмішники!	Хай живе науки храм, Хай живуть учені! Кожен з них нехай живе. Процвітає ґроно все У добрі, натхненні! Хай живуть дівчата всі – Стрункі та ласкаві! Хай усі жінки живуть, Що любов, тепло несуть, Ніжні, в праці жваві! Хай живе наш край увесь І хто править краєм! Хай живуть мужі ясні, Що з їх ласки, приязні Знань тут набуваєм! Геть, журбо-напаснице, Болісті, гризоти! Геть, лукавий зліснику! Геть, їдкий насмішнику, З нашої спільноти! *Переклад* *Андрія Содомори*	Хай дівчата всі живуть, Негорді, красиві, Хай живуть нам молодиці, Наші любі, ніжнолиці, Добрі, нелініві! Хай живе республіка І той, хто керує; Хай живе наша спільнота І благодійників щедрота, Що про всіх нас дбає. Всякий смуток геть від нас, Песимізму досить; Всякий біс нехай сконає, Що студентам не сприяє На глум їх підносить. *Переспів* *Михайла Білика*

САМОСТІЙНЕ ОПРАЦЮВАННЯ МАТЕРІАЛУ З ТЕМ

1. Віддієслівний іменник – герундій.
2. Віддієслівний прикметник – герундив.
3. Прислівники.

Мета: сформувати навички сприйняття, розпізнавання, утворення та перекладу герундія, герундива та прислівників.

У результаті опрацювання тем необхідно:

✓ *знати*: способи утворення та вживання герундія, герундива, а також самостійних та похідних прислівників у латинських реченнях;

✓ *вміти*: аналізувати граматичні форми герундія й герундива, ступені порівняння прислівників й перекладати речення з їх уживанням.

ОРІЄНТОВАНІ ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Історія розвитку латинської мови.
2. Латинська фонетика. Правила читання голосних, приголосних та буквосполучень.
3. Складоподіл. Правила наголошування в латинських словах.
4. Загальна характеристика будови латинської мови (частини мови, порядок слів в реченні).
5. Загальна граматична характеристика іменника.
6. Іменники I відміни.
7. Іменники II відміни.
8. Іменники III відміни.
9. Іменники IV відміни.
10. Іменники V відміни.
11. Загальна граматична характеристика прикметника.
12. Прикметники I – II відміни.
13. Прикметники III відміни.
14. Утворення “правильних” ступенів порівняння прикметників.
15. Особливості утворення ступенів порівняння прикметників.
16. Суплетивні ступені порівняння прикметників.
17. Утворення похідних прислівників.
18. Ступені порівняння прислівників.
19. Прийменники (вживання, відмінки).
20. Загальна граматична характеристика дієслова.
21. Основи та основні форми дієслова.
22. Час Praesens indicativi activi et passivi (утворення та переклад).
23. Час Imperfectum indicativi activi et passivi (утворення та

переклад).
24. Час Futurum I indicativi activi et passivi (утворення та переклад).
25. Час Perfectum indicativi activi et passivi (утворення та переклад).
26. Час Plusquamperfectum indicativi activi et passivi (утворення та переклад).
27. Час Futurum II indicativi activi et passivi (утворення та переклад).
28. Утворення наказового способу дієслова.
29. Утворення часів кон'юнктива.
30. Значення часів кон'юнктива в незалежних реченнях.
31. Займенники. Загальна граматична характеристика.
32. Особові, присвійні, зворотний займенники.
33. Присвійні займенники.
34. Вказівні займенники (відмінювання, вживання та переклад).
35. Неозначені займенники (утворення, відмінювання та вживання).
36. Заперечні займенники (відмінювання та вживання).
37. Дієприкметники (утворення, відмінювання та вживання).
38. Кількісні числівники, утворення, вживання та переклад.
39. Порядкові числівники, утворення, вживання та переклад.
40. Розділові числівники, утворення, вживання та переклад.
41. Герундій (функції, переклад).
42. Герундив (функції, переклад).

Студентський гімн «Gaudeamus».
100 латинських крилатих висловів.

МОДУЛЬНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА

1. Визначте граматичні характеристики іменника.

2. Перекладіть утворені форми від дієслів: pugno, are та video, ere: pugnant, pugnamus, pugnate, pugnabatur, pugnabunt; vide, videbant, videbantur, videbo, videbit.

3. Замініть активну конструкцію пасивною і перекладіть речення.

Agricolae agrum colunt.

4. Утворіть та перекладіть відмінкові форми іменника schola, ae, f- Ace. Sing; gen. Plur; Acc. Plur, Abl. Plur та іменника puer, eri, m - Abl. Sing; Nom. Plur; Dat. Plur.

5. Узгодьте прикметник з іменником, перекладіть словосполучення та утворіть Nom.Plur.:

bonus, a, um – examplum, i, n
magnus, a, um – silva, ae, f
longua, a, um – bellum, i, n
antiquus, a, um – poeta, ae, m
Romanus, a, um – nauta, ae, m

6. Продовжіть крилаті вислови та перекладіть їх:

Per aspera ...
Ibi Victoria ...
Aquila non ...
Clavus ...
Cum tacent ...

7. Перекладіть прислів'я:

Від дурного язика багато неприємностей.

Про тебе мова мовиться.

Доки дихаю, сподіваюсь.

Людині властиво помилятися.

Незнання – не доказ.

8. Визначте, від яких латинських слів походять українські деривати: аудиторія, орнамент, доцент, лінгвістика, філіал, кредит, колега, солярій, фінал, футуризм.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Який період у розвитку латинської мови називають класичним, або періодом «золотої латині»?
   a) III–II ст. до н. е.;
   b) II–I ст. до н. е.;
   c) I ст. до н. е.;
   d) I–II ст. н. е.
2. Скільки букв у латинському алфавіті?
   a) 24;
   b) 25;
   c) 26.
3. Скільки дифтонгів у латинській мові?
   a) 2;
   b) 3;
   c) 4.
4. Коли буква *c* вимовляється як [ц]?
   a) перед *a*, *u*, *o* та приголосними;
   b) перед *e*, *i*, *y*, *ae*, *oe*;
   c) на початку і в кінці слова.
5. На які склади ставиться наголос у багатоскладовому слові?
   a) на другому складі від кінця, якщо він довгий, або на третьому від кінця слова, якщо другий склад короткий;
   b) на першому складі від кінця слова;
   c) на другому складі від кінця слова.
6. За якою ознакою дієслова поділяються на чотири дієвідміни?
   a) за особовими закінченнями;

b) за закінченнями дієслів у неозначеній формі;
c) за закінченнями основ дієслів.

7. На які групи поділяються часи в латинській мові?
   a) на групу часів недоконаного виду та групу часів доконаного виду;
   b) на групу дієслів, що мають значення конкретної дії;
   c) на групу дієслів, що мають значення абстрактної дії.
8. Які закінчення мають дієслова в неозначеній формі (інфінітиві) теперішнього часу?
   a) закінчення *-us*, *-a*, *-um*;
   b) закінчення *-re*, *-ri*;
   c) закінчення *-o*, *-or*.
9. Як утворюється наказовий спосіб теперішнього часу?
   a) друга особа однини за допомогою закінчення *-ri*, а друга особа множини за допомогою закінчення *-t*;
   b) друга особа однини за допомогою закінчення *-re*, а друга особа множини за допомогою закінчення *-tis*;
   c) друга особа однини шляхом відкидання інфінітивного закінчення а друга особа множини шляхом додаванням до основи дієслова закінчення *-te*.
10. Як утворюється заперечна форма наказового способу теперішнього часу?
    a) за допомогою заперечних займенншеів *nemo*, *nihil* та інфінітива конкретного дієслова;
    b) друга особа однини за допомогою дієслова *noli* та інфінітива конкретного дієслову, а друга особа множини за допомогою дієслова *nolite* та інфінітива конкретного дієслова;
    c) друга особа однини за допомогою заперечної частки *-ne* та інфінітива, а друга особа множини за допомогою слова *-nec* та інфінітива.
11. Які часи входять в систему інфекта (недоконаного виду)?
    a) теперішній і минулий;
    b) минулий і майбутній;
    c) теперішній і майбутній;

d) теперішній, минулий (Imperfectum) та майбутній (Futurum I).

12. Як утворюється теперішній час дієслів дійсного способу активного і пасивного станів?
    a) додаванням до основи дієслів відповідних суфіксів та особових закінчень;
    b) додаванням до основи дієслів особових закінчень активного і пасивного станів;
    c) шляхом зміни кореневої голосної та додаванням особових закінчень.
13. Як утворюється минулий час (Imperfectum) дійсного способу активного і пасивного станів?
    a) додаванням до основи дієслів суфіксів *-ba* або *-eba* та відповідних особових закінчень активного або пасивного станів;
    b) додаванням до основи дієслів закінчень активного або пасивного станів;
    c) додаванням до основи дієслів суфікса *-era* та особових закінчень активного або пасивного станів.
14. Як утворюється майбутній час (Futurum I) дійсного способу активного і пасивного станів?
    a) додаванням до основи дієслів особових закінчень активного або пасивного станів;
    b) додаванням до основи дієслів суфікса *-era* та особових закінчень активного або пасивного станів;
    c) додаванням до основи дієслів суфікса *-b* або *-e* та особових закінчень активного чи пасивного станів.
15. Які часи входять у систему перфекта (доконаного виду)?
    a) давноминулий і майбутній часи;
    b) минулий час (Perfectum), давноминулий і майбутній (Futurum II);
    c) минулий (Perfectum) і давноминулий (Plusquamperfectum).
16. Як утворюється перфект?
    a) за допомогою суфіксів *-eba*, *-era* та особових закінчень;

b) за допомогою допоміжного дієслова *esse*;
c) за допомогою особових закінчень, що додаються до основи перфекта.

17. Яку дію виражає давноминулий час (Plusquamperfectum)?
a) яка відбулася раніше минулої дії;
b) що закінчилась у минулому безвідносно до її тривалості;
c) що закінчилась у минулому, а результат її зберігається.

18. Як утворюється давноминулий час (Plusquamperfectum) активного стану?
a) додаванням до основи перфекта особових закінчень активного стану;
b) за допомогою суфікса *-era* та особових закінчень активного стану;
c) за допомогою суфіксів *-ba*, *-eba* та особових закінчень активного стану.

19. Як утворюється майбутній час (Futurum II) активного стану?
a) за допомогою суфікса *-er* та особових закінчень;
b) додаванням до основи перфекта особових закінчень;
c) додаванням до основи перфекта суфікса *-eri* та особових закінчень.

20. Як утворюються часи системи перфекта пасивного стану?
a) за допомогою дієприкметника минулого часу пасивного стану і форм дієслова *esse* у відповідному часі;
b) за допомогою основи перфекта та особових закінчень пасивного стану;
c) за допомогою допоміжного дієслова *esse* та інфінітива основного дієслова.

21. На скільки відмін поділяються латинські іменники?
a) на три;
b) на чотири;
c) на п’ять.

22. Як визначається основа іменника?
a) шляхом віднімання закінчення родового відмінка однини;

b) за закінченням називного відмінка однини;
c) шляхом віднімання закінчення називного відмінка однини.

23. За яким відмінком визначаються відміни іменників?
    a) за родовим однини;
    b) за називним однини;
    c) за родовим множини.
24. Скільки відмінків у латинській мові?
    a) чотири;
    b) п'ять;
    c) шість.
25. Які іменники належать до I відміни?
    a) які у називному відмінку однини закінчуються на *-a*, а в родовому на *-i*;
    b) які у називному відмінку однини закінчуються на *-a*, а в родовому на *-ae*;
    c) які у родовому відмінку однини закінчуються на *-a*.
26. Які іменники належать до другої відміни?
    a) які у родовому відмінку однини мають закінчення *-i*;
    b) які у родовому відмінку однини закінчуються на *-us*;
    c) які у називному і родовому відмінках однини закінчуються на *-us*.
27. Чим відрізняються іменники II відміни чоловічого роду від іменників інших відмін?
    a) закінченням називного відмінка однини;
    b) наявністю кличної форми (Vocativus);
    c) відсутністю жіночого роду.
28. Як відмінюються прикметники I та II відмін?
    a) відповідно за зразком іменників I та II відмін;
    b) за зразком іменників I відміни;
    c) за зразком іменників II відміни.
29. Які іменники належать до III відміни?
    a) які у називному відмінку однини закінчуються на *-e*, *-o*;
    b) які у родовому відмінку однини закінчуються на *-ie*;
    c) які у родовому відмінку однини закінчуються на *-is*.

30. До якої із трьох груп належать нерівноскладові іменники III відміни?
    a) до голосної групи;
    b) до приголосної групи;
    c) до мішаної групи.
31. У яких відмінках іменників III відміни виявляються особливості голосної групи?
    a) у Nom., Ace, Abl. однини та Nom., Acc. множини;
    b) у Dat. однини та множини;
    c) у Dat. та Abl. множини.
32. Які прикметники належать до III відміни?
    a) прикметники з двома закінченнями, спільними для усіх родів;
    b) прикметники з трьома закінченнями, спільними для усіх родів;
    c) прикметники, що не мають закінчення у *Nom*. однини *-us*, *-a*, *-um*.
33. За яким правилом відмінюються прикметники III відміни?
    a) за зразком іменників III відміни;
    b) за зразком голосної групи іменників III відміни;
    c) за зразком приголосної групи іменників III відміни.
34. Які іменники належать до IV відміни?
    a) іменники усіх родів, що закінчуються у родовому відмінку однини на *-us*;
    b) іменники чоловічого і середнього родів, що закінчуються у родовому відмінку однини на *-us*;
    c) іменники середнього роду, що закінчуються у родовому відмінку на *-u*.
35. Які відмінки іменників IV відміни мають однакові закінчення?
    a) Dat. та Abl. МНОЖИНИ
    b) Nom. та Acc. однини
    c) Dat. та Acc. однини, Acc. множини.
36. Які іменники належать до V відміни?
    a) які у називному та родовому відмінках однини закінчуються на *-ei*;

b) які у родовому відмінку однини закінчуються на *-es*;
c) які у родовому відмінку однини закінчуються *-ei*.

37. Які іменники V відміни мають однину і множину?
    a) усі без винятку;
    b) тільки два: *res* і *dies*;
    c) іменники чоловічого роду: *dies* і *meridies*.
38. Як утворюється вищий ступінь порівняння прикметників?
    a) вищий ступінь порівняння утворюється шляхом додавання до основи прикметника суфікса *-ius*;
    b) вищий ступінь порівняння утворюється шляхом додавання до основи прикметника чоловічого і жіночого родів *-ior*, а середнього – *-ius*;
    c) вищий ступінь порівняння утворюється за допомогою слова *magis*.
39. Як утворюється найвищий ступінь порівняння прикметників?
    a) за допомогою суфікса *-rim* та закінчення *-er*;
    b) за допомогою суфікса *-lim* та закінчення *-er*;
    c) за допомогою суфікса *-issim* та закінчень *-us*, *-a*, *-um*.
40. Як утворюються суплетивні ступені порівняння прикметників і прислівників?
    a) за допомогою слів *magis* та *maxime*;
    b) за допомогою різних основ;
    c) за допомогою суфіксів *-ior*, *-ius*.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Проаналізуйте наступні лінгвістичні терміни, визначте їхнє походження та дайте їхнє тлумачення.

Приклад аналізу:

ТЕРМІН	ПОХОДЖЕННЯ	ТЛУМАЧЕННЯ
абревіатура		
аглютинація		
ад'єктивація		
адекватність		
акцентуація		
алітерація		
ампліфікація		
антиципація		
апроксимація		
артикуляція		
асиміляція		
аспірація		
афіксація		
африкат		
вербалізація		
вокалізм		
денотація		

ТЕРМІН	ПОХОДЖЕННЯ	ТЛУМАЧЕННЯ
деривація		
еквівалентність		
експліцитний		
ілокуція		
імпліцитний		
інверсія		
інтерпретація		
інтонація		
когезія		
компіляція		
конверсія		
конотація		
контекст		
лабіалізація		
лінгвістика		
модальність		
моносемія		
номіналізація		
об’єкт		
палаталізація		
полісемія		
предикат		
префікс		
редукція		
редуплікація		

ТЕРМІН	ПОХОДЖЕННЯ	ТЛУМАЧЕННЯ
суб’єкт		
субстантивація		
субституція		
суфікс		
транскрипція		
транслітерація		
флексія		

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Базова

1. Оленич Р. М. Латинська мова / Р. М. Оленич. – 2-е вид., виправлене. – Львів : Світ, 2001. – 352 с.
2. Сторчова Т. В. Латинська мова : підручник / Т. В. Сторчова, Ж. Г. Гуменюк. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2015. – 512 с.
3. Шаманова Н. Є. Латинська мова: навч. посібник / Н. Є. Шаманова. – Миколаїв : НУК, 2020. – 126 с.
4. Шаманова Н. Є. Латинська мова. Тестові завдання для самоконтролю та самостійної роботи студентів : методичні вказівки / Н. Є. Шаманова. – Миколаїв : НУК, 2023. – 56 с.
5. Шведов С. А. Латинська мова : підручник для студентів гуманітарних факультетів університетів / С. А. Шведов. – 2-ге вид., випр. та доп. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. – 388 с.

Допоміжна

1. Корж Н. Г., Луцька Ф. Й. Із скарбниць античної мудрості. – К. : Вища школа, 1989.
2. Шовковий В. В. Латинські крилаті вислови і прислів'я, 2015.– 128 с.
3. Осипова Т. О. Методичні рекомендації з граматики латинської мови у таблицях : для студентів факультету іноземних мов педагогічних університетів / Т. О. Осипова ; МОН України, Сумський державний педагогічний університет. – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2018. – 55 с.
4. Словник іншомовних слів / за редакцією О. С. Мельничука. – К., 1974.
5. Wheelock's Latin. Frederick M. Wheelock, revised by Richard A. La Fleur. – 7th edition. – New York: Collins Reference, 2011. – 561 p.

ЗМІСТ

Передмова.....3
Методичні рекомендації з підготовки до практичних занять.....6
Lectio 1 (Prima).....10
Lectio 2 (Secunda).....12
Lectio 3 (Tertia).....14
Lectio 4 (Quarta).....16
Lectio 5 (Quinta).....18
Lectio 6 (Sexta).....20
Lectio 7 (Septima).....22
Lectio 8 (Octava).....24
Lectio 9 (Nona).....26
Lectio 10 (Decĭma).....28
Lectio 11 (Undecĭma).....30
Lectio 12 (Duodecima).....32
Lectio 13 (Tertia decĭma).....34
Lectio 14 (Quarta decĭma).....36
Lectio 15 (Quinta decĭma).....38
Самостійне опрацювання матеріалу з тем.....41
Орієнтовані питання до заліку.....42
Модульна контрольна робота.....44
Тестові завдання для підсумкового контролю.....46
Завдання для самостійної роботи.....53
Рекомендовані джерела інформації.....56

Навчальне видання

ШАМАНОВА Наталія Євгенівна

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

з навчальної дисципліни
«ЛАТИНСЬКА МОВА»

для студентів спеціальності В11 Філологія
спеціалізації В11.10 Прикладна лінгвістика

Комп'ютерне верстання *Н. М. Ковальчук*
Коректор *О. Є. Вакула*

Формат 60х84/16. Ум. друк. арк. 3,37. Вид. № 24. Зам. № 2110-92.
Видавець і виготівник Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова
просп. Героїв України, 9, м. Миколаїв, 54007
E-mail : publishing@nuos.edu.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6402 від 19.09.2018 р.